

Ministerie van Volksgezondheid,  
Welzijn en Sport

> Retouradres Postbus 20350 2500 EJ Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer  
der Staten-Generaal  
Postbus 20018  
2500 EA DEN HAAG

**Bezoekadres**  
Parnassusplein 5  
2511 VX Den Haag  
www.rijksoverheid.nl

**Kenmerk**  
1082344-160286-PG

**Bijlage(n)**

-

**Uw brief**

Datum 21 februari 2017  
Betreft Reflectie op kiembaanmodificatie

*Correspondentie uitsluitend  
richten aan het retouradres  
met vermelding van de  
datum en het kenmerk van  
deze brief.*

Geachte voorzitter,

Tijdens de begrotingsbehandeling heb ik het lid Dijkstra toegezegd te reflecteren op kiembaanmodificatie.

*Kiembaanmodificatie*

Onder kiembaanmodificatie verstaan we het aanbrengen van genetische veranderingen die aan het nageslacht worden doorgegeven. Sinds de opkomst van de genommodificatietechniek CRISPR-Cas wordt kiembaanmodificatie gezien als reële optie. Men doelt dan op aanpassing van het kern-DNA met een therapeutisch oogmerk. Het veranderen van het kern-DNA van menselijke kiembaancellen waarmee een zwangerschap tot stand wordt gebracht is in Nederland verboden op grond van artikel 24 sub g van de Embryowet.

*De discussie over kiembaanmodificatie*

Over kiembaanmodificatie vindt internationaal discussie plaats en diverse partijen hebben hun standpunten publiek gemaakt. In de discussie wordt onderscheid gemaakt tussen kiembaanmodificatie voor onderzoeksdoeleinden en de klinische toepassing voor een zwangerschap. Op dit moment bestaat er algemeen consensus dat klinische toepassing van kiembaanmodificatie (nog) niet moet plaatsvinden, omdat de veiligheid ervan onvoldoende is aangetoond. De meningen verschillen over de vraag of klinische toepassing van kiembaanmodificatie ethisch aanvaardbaar is en in de toekomst tot de mogelijkheden kan behoren. Een vervolgvraag is welke therapeutische toepassingen al dan niet in aanmerking zouden kunnen komen. Ook over de toepassing van kiembaanmodificatie voor onderzoek lopen de meningen uiteen. Partijen die klinische toepassing van kiembaanmodificatie principieel onaanvaardbaar achten, bepleiten meestal grote terughoudendheid met de toepassing in onderzoek. Anderen bepleiten juist het doen van onderzoek, zodat meer duidelijk wordt over de veiligheid en effectiviteit van kiembaanmodificatie.

*Mijn reflectie*

Onderzoek naar kiembaanmodificatie is in Nederland mogelijk. Artikel 24 van de Embryowet verbiedt kiembaanmodificatie enkel wanneer met die cellen een zwangerschap tot stand wordt gebracht. Het onderzoek zal echter wel met

restembryo's moeten plaatsvinden, uiteraard na toestemming van de Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek. Ik wil in specifieke gevallen het speciaal voor onderzoek tot stand brengen van embryo's mogelijk maken.<sup>1</sup> Ik heb daaraan voorwaarden gesteld, zoals de eis dat het onderzoek direct relevant moet zijn voor de klinische toepassing. Onder het door mij gedane voorstel, zou het tot stand brengen van embryo's voor onderzoek naar kiembaanmodificatie tot de mogelijkheden behoren. Momenteel bestudeer ik het advies van de Raad van State over mijn voorstel tot wijziging van de Embryowet en overweeg ik of ik dit nog aan u kan voorleggen.

**Kenmerk**  
1082344-160286-PG

Een eventuele stap naar de kliniek is nog ver weg. De veiligheid van de technologie zal ten minste voldoende aannemelijk moeten zijn. Bovendien acht ik van belang dat de eerste klinische toepassingen plaatsvinden binnen klinische studies. Er is nog discussie over de vraag of Europese regelgeving dit toelaat.

Of de stap naar de kliniek ook wenselijk en toelaatbaar is, is niet eenvoudig te beantwoorden, zoals ook de auteurs van de Trendanalyse Biotechnologie 2016 opmerken.<sup>2</sup> Het antwoord zal genuanceerd zijn, een "ja, mits" of "nee, tenzij". Dat is dan ook waarom het kabinet in reactie op de Trendanalyse het belang van maatschappelijk debat heeft onderstreept.<sup>3</sup> Dankzij dergelijk debat met een breed scala aan betrokkenen, kunnen de grenzen en randvoorwaarden uitkristalliseren. Pas daarna is het aan de politiek om een regulerend kader vast te stellen. Ik ben er optimistisch over dat een dergelijk regulerend kader – bijvoorbeeld vergelijkbaar aan de Regeling Pre-implantatie Genetische Diagnostiek – goed kan werken en ervoor kan zorgen dat enkel moreel en maatschappelijk acceptabele toepassingen van kiembaanmodificatie plaatsvinden.

#### *Nadere reflectie*

In het tweede kwartaal van dit jaar zullen de Gezondheidsraad en Commissie Genetische Modificatie (COGEM) een signalement uitbrengen over kiembaanmodificatie. Dit zal ongetwijfeld stof bieden voor verdere maatschappelijke reflectie en politiek debat.

Ik verwacht hiermee aan uw verzoek te hebben voldaan.

Hoogachtend,

de minister van Volksgezondheid,  
Welzijn en Sport,

mw. drs. E.I. Schippers

---

<sup>1</sup> Kamerstukken II 2015/16, 29323, nr. 101

<sup>2</sup> Kamerstukken II 2015/16, 27428, nr. 330

<sup>3</sup> Kamerstukken II 2016/17, 27428, nr. 335 (inclusief bijlage 1)